

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення : 01.12.2023)

3. Сліпченко С. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія. Харків : Діса плюс, 2013. 552 с.

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав». 2022. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1110892> (дата звернення : 01.12.2023)

5. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#top> (дата звернення : 01.12.2023)

6. Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 № 3321-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> (дата звернення : 01.12.2023)

7. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення : 01.12.2023)

УДК 347.9

Юрій ЛИМАР,

*викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ*

ДОТРИМАННЯ ГІДНОСТІ, ЧЕСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ПОЛІТИЧНИМИ ДІЯЧАМИ У СВОЇЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Свобода слова та політичних дебатів є однією з основ демократичного суспільства. Політичні дебати (франц. *debats* – обмін думками) – спеціально організований публічний обмін думками між політичними опонентами з актуальної теми, покликаний переконати третю сторону, як правило, громадськість. Вільне обговорення суспільно-політичних питань дозволяє формувати громадську думку, шукати оптимальні шляхи розвитку країни.

З метою створення умов відкритості та прозорості політичних систем, підвищенню якості та культури політичних дискусій 12 лютого 2004 року на 872-му засіданні Комітету Міністрів Ради Європи була прийнята Декларація про свободу політичних дебатів в ЗМІ [2].

Однак свобода політичних дебатів не є абсолютною. Вона обмежується правом інших осіб, зокрема політиків, на захист честі,

гідності та ділової репутації. Необхідно знаходити розумний баланс між цими положеннями, не допускаючи зловживань з боку жодної із сторін.

Спробуємо проаналізувати проблеми реалізації Декларації свободи політичних дебатів в ЗМІ в аспекті дотримання особистих немайнових прав політиків. Для цього дослідимо практичні кейси та судові справи.

Метою є пошук оптимального балансу між свободою слова в політиці та захистом гідності і репутації політичних діячів в інформаційному просторі України. Це має сприяти підвищенню якості та культури політичних дискусій в суспільстві.

Чинним законодавством, а саме Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» дається визначення терміну «політично значущі особи» [3].

Законодавець відніс до політично значущих осіб - фізичні особи, які є національними, іноземними публічними діячами та діячами, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях (п. 47 ч. 1 ст. 1 вказаного Закону).

До національних політичних діячів законодавець відніс фізичних осіб, які виконують або виконували в Україні визначні публічні функції, згідно з переліком, визначеним у п. 37 ч. 1 ст. 1 Закону.

Варто зауважити, що судовою практикою ЄСПЛ також дано визначення хто є «публічними фігурами», а саме, у рішеннях ЄСПЛ від 24 червня 2004 року у справі «Принцеса фон Ганновер проти Німеччини» та 21 лютого 2002 року «Шюссель проти Австрії» зазначено, що Декларація про свободу політичної дискусії в засобах масової інформації вказує, що публічними фігурами являються ті особи, які займають державну посаду і (або) користуються державними ресурсами, а також всі ті, хто відіграє певну роль в суспільному житті, будь-то в галузі політики, економіки, мистецтва, соціальної сфері, спорті чи в будь-якій іншій галузі [4 та 5].

Верховний Суд, розглядаючи справу про дифамаційний спір за участі публічної особи, при встановленні кола осіб, що можуть відноситися до публічної особи, також посилався рішення ЄСПЛ у справах, що згадані вище (справа № 303/6451/17 від 21 вересня 2020 року; № 757/30984/18-ц від 04 листопада 2020 року та 274/1267/16 від 03 березня 2021 року тощо).

Щодо меж допустимої критики публічних осіб чи не ключовим рішенням у дифамаційних спорах посідає справа «Лінгенс проти Австрії» (Lingens v. Austria), де було чітко сформульовано, що межі допустимої критики є ширшими, коли вона стосується власне політика, а не приватної особи. На відміну від останньої, перший неминуче і свідомо відкривається для прискіпливого аналізу кожного свого слова і вчинку як з боку

журналістів, так і громадського загалу і, як наслідок, повинен виявляти до цього більше терпимості [6].

Пункт 2 статті 10 «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» (надалі – Конвенція) встановлює захист репутації всіх людей, і цей захист поширюється і на політиків також, навіть коли вони не виступають як приватні особи; але в цьому разі вимоги такого захисту мають розглядатися у зв'язку з інтересами відкритого обговорення політичних питань [7].

Тобто, і ЄСПЛ, і національні суди чітко дотримуються позиції, що межі допустимої критики публічних осіб більш ширші, ніж межі допустимої критики пересічних громадян.

Проте чи може це означати, що у разі, коли об'єктом публічних обговорень чи дискусій є публічна особа, то громадяни, в тому числі інші публічні особи, можуть поширювати інформацію будь-якого змісту стосовно таких осіб?

У статті 12 Загальної декларації прав людини закріплено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте та сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його життя, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань [8].

Як зазначено в Огляді судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про захист гідності, честі та ділової репутації особисте життя будь-якої людини, навіть тісно пов'язане з громадським, усе ж у ньому не розчиняється і має свої межі.

Надаючи широкі можливості реалізації свободи слова і поширенню інформації, Конвенція закріпила положення про те, що свобода слова водночас передбачає відповідні обов'язки і відповідальність. Головним обмеженням у регулюванні цього питання виступає право на недоторканність приватного життя. У будь-якій державі особлива увага завжди приділяється приватному життю осіб, які перебувають на публічній службі.

Це означає, що недоторканність приватного життя публічних осіб стосується як політиків, високопосадовців, так і публічних осіб у галузі спорту, мистецтва, культури, науки тощо [9].

Тож де пролягає та межа, яку навіть політики під час критики діяльності своїх колег не можуть переступати?

Завдання, яке має вирішити суд у будь-якому дифамаційному спорі за участі публічної особи - це досягти баланс і вирішити колізію між правом на захист гідності, честі та ділової репутації (ст. 3, 32 Конституції України) та правом на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань (ст. 34 Конституції України), правом на повагу до

приватного та сімейного життя (ст. 8 Конвенції) та правом на свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції).

З цього приводу не зайвим буде звернути увагу на рішення ЄСПЛ у справі «Принцеса фон Ганновер проти Німеччини» де було зазначено, що Суд визначив низку відповідних критеріїв, якими повинні керуватися при оцінці та збалансуванні статей 8 і 10 Конвенції, з яких наступні, особливо, стосуються цієї справи: чи зроблено внесок у дебати, що становлять суспільний інтерес; статус відповідної особи; зміст, форма та наслідки відповідної публікації; та тяжкість покарання, накладеного на журналістів або видавців.

В іншій справі ЄСПЛ повторює, що відповідно до ч. 2 ст. 10 Конвенції існує небагато можливостей для обмеження політичних виступів або дебатів з питань, що становлять суспільний інтерес (див., наприклад, Джейлан проти Туреччини [ВП], № 23556/ 94, § 34, ECHR 1999-IV; Wingrove v. № 40454/07, § 96).

В той же час національним законодавством передбачено, у ст. 30 Закону України «Про інформацію», що ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири) [10].

Частиною 5 ст. 10 Закону України «Про статус народного депутата» передбачено, що народні депутати не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Верховній Раді України та її органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп [11].

В той же час наклеп – це юридичний термін, який означає поширення свідомо неправдивих вигадок, які ганьблять особу чи групу осіб. Наклеп – це завжди неправдиві факти (з прізвищами, відомостями про особу від конкретної особи чи іншого джерела інформації), а от оціночні судження є лише припущеннями, думками певних осіб.

Можна дійти до висновку, що хоча свобода слова та можливість критики є важливими складовими демократії, вони не можуть бути абсолютними. Зокрема, у політичних дискусіях та дебатах учасники мають право ретельно аналізувати слова та дії один одного, шукати слабкі місця в аргументації чи логіці опонента. Навіть за умов жорсткої полеміки існують певні "червоні лінії", які не можна переступати.

Однією з таких меж є наклеп - поширення свідомо неправдивих, ганебних відомостей про людину з метою підірвати її репутацію. Наклеп завдає значної шкоди честі та гідності людини, тому є несумісним із принципами демократії та верховенства права. Жодні обставини чи

мотиви не можуть виправдати наклеп, незалежно від статусу чи ролі людини у суспільстві.

Отже, наклеп є тією "червоною лінією", за яку не може переступити жодна людина - ні приватна особа, ні публічна фігура, ні політик під час дискусії. Це одна з ключових етичних та правових меж свободи слова, порушення якої є неприпустимим у демократичному суспільстві.

Важливо пам'ятати, що політичні опоненти теж є людьми зі своєю гідністю. Деструктивні особисті випадки лише загострюють протистояння в суспільстві. Натомість варто зосередитися на конструктивних пропозиціях та ідеях.

Отже, свобода критики у політичних дискусіях не є безмежною. Вона закінчується там, де починається порушення гідності, честі чи репутації іншої людини. Головне - дотримуватися балансу, взаємоповаги та етичних норм

Список використаної літератури:

1. Конституція України, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141;
2. Декларація про свободу політичних дебатів в ЗМІ, прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 12 лютого 2004 р. на 872-му засіданні Комітету Міністрів на рівні постійних представників;
3. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2020, № 25, ст.171;
4. Рішення ЄСПЛ від 24 червня 2004 року у справі «Принцеса фон Ганновер проти Німеччини» (посилання на рішення ЄСПЛ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-126822%22%5D%7D>);
5. Рішення ЄСПЛ від 07 лютого 2012 року у справі «Аксель Шпрінгер АГ проти Німеччини» (посилання на рішення ЄСПЛ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109034%22%5D%7D>);
6. Рішення ЄСПЛ від 08 липня 1986 року у справі «Лінгенса проти Австрії»;
7. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року;
8. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року;
9. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про захист гідності, честі та ділової репутації / Упоряд.: канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. – Київ, 2019. – Вип. – 53 с.;

10. Закон України «Про інформацію», Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650;

11. Закон України «Про статус народного депутата України», Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 3, ст. 17.

УДК 347.133:347.412

Вікторія МАЗУР,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Національної академії внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФРАУДАТОРНОГО ПРАВочИНУ

На сьогодні в цивілістичній науковій літературі все більших обсягів набирають обговорення щодо фраздаторних правочинів, а також розуміння їхньої природи, суті, особливостей, правових наслідків та тлумачення на законодавчому рівні. На даний час судова система виробила певну процедуру прийняття рішень щодо забезпечення виконання вимог кредитора у даній сфері, але вона є недосконалою і потребує певних доопрацювань. Можливо, в майбутньому це призведе до того, що норми, які стосуються фраздаторних правочинів будуть врегульовані на законодавчому рівні.

Хоча й правова конструкція фраздаторності відома ще з римського права [3; с. 132], але поняття є досить новим на теоретичному рівні, так як у цивільному законодавстві конкретна матеріальна норма для розуміння суті фраздаторного правочину не закріплена. Проаналізувавши судову практику [4,5,6] та праці науковців [3,7] впливає, що під фраздаторним можна розуміти правочин, вчинений боржником на шкоду кредитору у період настання зобов'язання із погашення заборгованості, внаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним.

У науковій доктрині до ознак фраздаторного правочину відносять: наявність умислу у боржника на вчинення такого правочину, оплатний або безоплатний характер, наявність збитків у боржника чи кредитора, вчинення з метою перешкодження кредитору у задоволенні його інтересів [8].

За загальним правилом, боржники мають виконати покладені на них зобов'язання, а в разі неможливості такого виконання – здійснити добросовісне, своєчасне та справедливе задоволення цивільних прав та інтересів кредитора.

На даний час судова система має певні напрацювання і звертає увагу в судових рішеннях на дії учасників цивільних відносин, які укладають цивільно-правовий договір (тобто, боржник укладає такий